

Сходження Ганнібала

Про книгу

Ганнібал Лектер - соціопат, геній, убивця. Він не народився маніяком: таким його зробило життя, точніше - смерть. Це історія його народження і становлення.

У радянський сиротинець приїздить відомий художник, який хоче забрати звідти свого племінника. Хлопець дивом уцілів у жорнах війни, втративши батьків і сестру. Тепер Ганнібал житиме у Франції, з родиною дядька. Здається, що нарешті він отримав жаданий спокій і любов. Але в душі його живуть демони, їх неможливо відпустити - тільки розтроцити, поглинути, перетравити...

КУЛЬТ**READ**

СХОДЖЕННЯ ГАННІБАЛА

ТОМАС ГАРРІС

КСД

КУЛЬТ**READ**

THOMAS HARRIS

**HANNIBAL
RISING**

A NOVEL

ТОМАС ГАРРІС

СХОДЖЕННЯ ГАНІБАЛА

РОМАН

ХАРКІВ
2023. **КСД**

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
2023

ISBN 978-617-15-0466-0 (epub)

Жодну з частин цього видання не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі без письмового дозволу видавництва

Електронна версія зроблена за виданням:

Редакція висловлює подяку Тетяні Щегринєць за допомогу в роботі над проектом

Перекладено за виданням:

Harris T. Hannibal Rising: A Novel / Thomas Harris. — New York : Delacorte Press, 2006. — 336 p.

Переклад з англійської *Олександра Красюка*

Обережно! Ненормативна лексика!

Дизайнер обкладинки *Іван Дубровський*

Гарріс Т.

Г21 Сходження Ганнібала : роман / Томас Гарріс ; пер. з англ. О. Красюка. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2023. — 288 с.

ISBN 978-617-15-0382-3
ISBN 978-0-385-33941-4 (англ.)

Ганнібал Лектер — соціопат, геній, убивця. Він не народився маніяком: таким його зробило життя, вірніше — смерть. Це історія його народження і становлення.

У радянський сиротинець приїздить відомий художник, який хоче забрати звідти свого племінника. Хлопець дивом уцілів у жорнах війни, втративши батьків і сестру. Тепер Ганнібал житиме у Франції, з родиною дядька. Здається, що нарешті він отримав жаданий спокій і любов. Але в душі його живуть демони, їх неможливо відпустити — тільки розтроцити, поглинути, перетравити...

УДК 821.111(73)

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2023
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад, 2008
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2023

Пролог

Двері до палацу пам'яті доктора Лектера губляться посеред темряви у самісінькому центрі його свідомості, і замкнені вони на клямку, знайти яку можна лише навпомацки. Дивовижний портал веде до безкінечних, гарно освітлених палат у стилі раннього бароко, що кількістю коридорів і залів конкурують із музеєм Топкапі¹.

Усюди акуратно розкладено й підсвічено експонати, кожний із яких є ключем до спогадів, що ведуть до інших споминів у геометричній прогресії.

Колекція експонатів із дитячих років Ганнібала Лектера відрізняється від інших архівів некомплектністю. Дещо тут — статичні, фрагментарні сцени, мов мальовані афінські черепки, склесні білим гіпсом. В інших кімнатах є рух і звуки, величезні змії звиваються, борючись у спалахах серед п'їтьми. Благання й плач заповнюють деякі низові місцини, куди й сам Ганнібал не може зазирнути. Проте в галереях не чути ридань, там є музика за бажанням.

Конструювання цього замка розпочалося на початку Ганнібалового студентського життя. У роки ув'язнення він розбудовував і вдосконалював свій палац, багатствами якого живився в ті довгі періоди, коли тюремники позбавляли його книжок.

Тут, у гарячій темряві його ума, разом намацаймо клямку. Знайшовши вхід, оберімо музику, що гратиме у галереях і, не озираючись праворуч чи ліворуч, рушимо до Залу Початку, де експозиція найбільш дискретна.

Ми поповнимо її тим, про що довідалися деінде, із воєнних, поліційних і судових архівів, з інтерв'ю та від німих фігур померлих. Нещодавно віднайдені листи Роберта Лектера допоможуть нам скласти хроніку життя Ганнібала, котрий легко змінював дати, щоби заплутати бюрократів та репортерів. Доклавши зусиль, ми зможемо побачити, як глибинна звірючка кидає смоктати цицьку і, звиваючись, виповзає у світ.

¹ Топкапі — «гарматні ворота» (тур.), палац у європейській ділянці Стамбула, де у 1465—1853 рр. розташовувався величезний двір султана і адміністративний центр Оттоманської імперії. З 1923 р. — музей.

I

Ось що найперше усвідомив я:

Час — це сокири виляск у гаях.

Філіп Ларкін²

1

Ганнібал Лютий (1365—1428) побудував замок Лектер за п'ять років трудами вояків, захоплених ним у полон у битві при Жальгирисі³. У той день, коли його прапор уперше замайорів на мурованих вежах замка, він зібрав своїх бранців на городі, виліз на риштовання й проголосив, що виконує свою обіцянку — відпускає всіх додому. Чимало з них воліли залишитися на службі, бо було гарне в нього достачання.

Через п'ятсот років на городі стояв восьмий носій цього прізвища, восьмирічний Ганнібал Лектер, він разом зі своєю малою сестричкою на ім'я Міша кидав хліб чорним лебедям на чорній воді. Боячись упасти, Міша тримала Ганнібала за руку і кілька разів узагалі не поцілила хлібом до рову. Великий короп ворухнув листок латаття, і врізнобіч пурхнули бабки.

Із води вийшов альфа-лебідь і з погрозливим шипінням почала пап на своїх коротких лапах до дітей. Лебідь знав Ганнібала все своє життя, проте все одно наступав, перекинувши чорними крилами пів неба.

— Ой Анніба! — скрикнула Міша і сховалася за братові ноги. Ганнібал, стиснувши в кулаках вербові гілки, підняв руки на рівень плечей, як навчив його батько. Лебідь зупинився, оцінив розмах крил Ганнібала і повернувся до води їсти.

— Ми повторюємо цей урок щодня, — нагадав птахові Ганнібал.

Але сьогоднішній день не був схожим на інші, і йому було цікаво, чи зможуть кудись утекти лебеді. Захоплена видовищем, Міша впустила хліб на драглистий берег. Коли Ганнібал нахилився їй допомогти, вона своєю маленькою, схожою на зірку п'ятірнею весело мазнула йому по носі грязюкою. Він теж приліпив кавалок на кінчик її носа, і вони розсміялися, побачивши свої відображення у воді.

Діти відчули, як тричі струсонувалася земля, аж вода хитнулася, спотворивши їхні обличчя. Відлуння далеких вибухів прокотилося полями. Ганнібал підхопив сестру і помчав до замка.

У дворі стояв мисливський фургон із запряженим у нього великим битюгом Цезарем. Стайничий Берндт у фартуху і ключник Лотар вантажили до фургона три невеликі скрині. Кухар підносив харчі.

— Майстре Лектере, мадам кличе вас до її покоїв, — сказав кухар. Ганнібал одвів Мішу до няньки й поспішив угору витертими сходами.

Ганнібал любив кімнату матері, з її різноманітними пахощами, вирізаними з дерева личинами й мальованою стелею; мадам Лектер походила з родин Сфорца й Вісконті⁴, тож ошатність кімнати вона привезла із собою з Мілана.

Зараз вона була схвильована, світло в її яскравих карих очах відбивалося спалахами іскор. Мати натиснула на губи одному з херувимів на стінній панелі — і відчинилася секретна камера. Ганнібал тримав скриньку, поки мати вигрібала туди з сейфа коштовності й перев'язані пачки листів; місця для всього не вистачило.

Ганнібал подумав, як же вона схожа на портрет її бабці на камеї, щойно пожбуреній у скриньку.

Хмари намальовані на стелі. Немовлям він часто широко розкритими очима дивився на груди матері на тлі хмар. Доторк до його обличчя крайки її блузи... І годовальниця — її золотий хрестик зблискував, мов сонячний промінь між велетенськими хмарами, і вдавлювався йому в щоку, коли вона тулила його до цицьки, потім вона затирала відбиток хреста на його шкірі, щоб не помітила мадам.

Із гросбухом у руках у дверях стояв батько.

— Симонето, уже час рушати.

До Мішиної мідної ванночки впакували дитячу білизну, між нею мадам сховала скриньку. Вона окинула очима кімнату і взяла з полиці маленький краєвид Венеції, заціпеніла на хвильку і вручила його Ганнібалові.

— Віднеси кухареві. Тримай за рамку, — усміхнулася вона до сина. — Не розмаж задник.

Лотар виніс ванну надвір до фургона, де розхвильована навколишньою метушнею тинялася Міша.

Ганнібал підняв Мішу, щоб вона могла торкнутися морди Цезаря. Вона кілька разів натиснула коневі на ніс, ніби очікувала, що він загуде. Ганнібал зачерпнув жменю зерна і розсипав його по двору у формі М. Злетілися голуби, літера перетворилася на М із живих птахів. Ганнібал накреслив літеру в Міші на долоні — їй скоро мало виповнитися три роки, і він вже втрачав надію на те, що вона колись

навчиться читати. «М — це Міша!» — нагадав він їй. Вона з реготом побігла між птахів; вони злітали навкруг неї, кружляли над вежами, відкидаючи тіні на дзвіницю.

Кухар, кремезний чоловік, увесь у білому, вийшов, несучи сніданок. Кінь скосив око, відстежуючи рухи кухаря ворухкими вухами: коли Цезар був лошам, кухар ганяв його з городу безліч разів, вигукував прокльони, ляскаючи мітлою.

— Я залишуся, допоможу вам завантажити кухню, — сказав кухареві пан Яков.

— Їдьте з хлопцем, — відповів кухар.

Граф Лектер посадовив Мішу до фургона, там її обняв Ганнібал. Граф узяв у свої долоні обличчя Ганнібала. Здивований тремтінням батькових рук, Ганнібал зблизька задивився в очі графу Лектеру.

— Три літаки бомбили залізницю. Полковник Тімка каже, у нас є принаймні тиждень, якщо вони взагалі сюди дійдуть, а потім бої точитимуться вздовж головних доріг. Нам буде добре у хатинці.

Ішов другий день операції Барбаросса, гітлерівського блицкригу крізь Східну Європу на Росію.

2

Берндт ішов попереду фургона по зарослій лісовій стежці й своєю короткою швейцарською алебардою зрубав галуззя, щоб не пошкодило коневі морду.

Пан Яков їхав на кобилі, із сидельними торбами, повними книжок. Йому незвично було сидіти верхи, коли траплялися низькі гілки, і він тулився до конячої шиї. Інколи просіка йшла круто вгору, тоді він спішувався, щоб разом із Берндтом, Лотаром і самим графом Лектером штовхати фургон. Гілки після них сходилися знову, ховаючи стежку.

Ганнібал вдихав запах розчавленої колесами фургона зелені й теплого волосся Міші, котра сиділа в нього на колінах. Він задивлявся на німецьких бомбардувальників, що пропливали вгорі. Смоуги пари, що тяглися за літаками високо в небесах, скидалися на нотний стан, і Ганнібал мугикав сестричці музику, виписану чорними нотами їх вихлопів. Мелодія звучала нерадісно.

— Ні, — сказала Міша, — Анніба хай заспіває «Das Männlein»⁵!

І вони разом заспівали про таємничого маленького чоловічка серед лісу, до них приєдналася нянька у хиткому фургоні, і пан Яков почав підтягувати зі своєї кобили, хоч як неприємно йому було співати німецькою.

*Ein Männlein steht im Walde ganz still und stumm,
Es hat von lauter Purpur ein Mäntlein um.
Sagt, wer mag das Männlein sein,
Das da steht im Wald allein
Mit dem purrpuroten Mäntelein⁶?*

Через дві години безрадісної подорожі вони дісталися до галявини під покровом високого лісу.

Мисливський будиночок за три століття перетворився з нехитрого куреня на комфортабельну, обшиту наполовину деревом кам'яницю зі стрімчастим дахом, щоби сповзав сніг. Була там і невелика стайня з двома стійлами, і клуня, а позаду будинку з-за огорожі визирав прикрашений примхливим різьбленням дашок вікторіанської вбиральні⁷.

У підмурівку самого будинку вгадуються камені олтаря, складеного в Темні Віки якимсь народом, що обожнював вужа.

І зараз, коли Лотар розчищав обплетені гілляччям вікна, щоб нянька могла їх прочинити, Ганнібал побачив, як вуж тікає геть із цього древнього місця.

Граф Лектер гладив великого коня, поки той допивав відро колодязної води.

— У кухаря вже буде спаковане все його знаряддя, коли ти повернешся туди, Берндте. Цезар може спочивати всю ніч у своєму стійлі. Ви з кухарем рушайте сюди на світанку. Я хочу, щоб ви залишили замок уранці.

Владіс Ґрутас увійшов на подвір'я замка Лектер із найприємнішою зі своїх посмішок на обличчі, обережно зиркаючи на вікна. Махнув рукою, гукнув: «Привіт!»

Ґрутас був сухоребрим білявчиком у цивільному одязі, мав бруднуватого кольору волосся й голубі очі, бліді, ніби дві плями порожнього неба. Він знову гукнув: «Гей, хто є в будинку, вітаю!» Не отримавши відповіді, зайшов до кухні і побачив на підлозі напаковані харчами кошики. Швидко вкинув собі в торбу каву й цукор. Двері до льоху були прочинені. Він побачив довгі сходи і світло внизу. Найдавніше табу забороняє вдиратися до чужої нори. Деякі збоченці, роблячи це, відчують тремтливе сексуальне збудження, так було і цього разу.

Ґрутас зійшов сходами в холодну печеру склепінчастого замкового підземелля. Зазирнувши під арку, він побачив, що залізна ґратчаста хвіртка до винниці прочинена.

Скреготіння. Ґрутас бачив височенні, аж до стелі, ряди маркованих стелажів, заставлених пляшками з вином, і велику тінь кухаря, що шугала по стінах у світлі двох ліхтарів. На дегустаційному столі лежали якісь прямокутні пакунки, а поряд самотня маленька картина в розкішній рамі.

Уздрівши цього скурвая кухаря, Ґрутас вишкірив зуби. Від дверей він бачив його широку спину, той порався з чимсь на столі. Шарудіння паперу.

Ґрутас прикипів до стіни в тіні сходів.

Кухар обгорнув картину папером, а тоді ще й обв'язав шпагатом, зробивши подібний до решти пакуночок. Тримавши ліхтаря в одній руці, він підняв другу й потягнув за залізний шандал, що стирчав над дегустаційним столом. Рипіння, і у віддаленому кінці винного погребу один стелаж від'їхав на кілька дюймів від стіни. Під руками кухаря він зі стогоном відхилився ще більше. За ним були двері.

Кухар зайшов у секретну кімнату за стелажем і повісив там ліхтар. Потім заніс туди пакунки.

Коли він, спиною до входу, засував стелаж, Грутас рушив угору сходами. Він почув постріл надворі, а відтак і голос кухаря позад себе.

— Хто тут?

Кухар кинувся за ним навздогін незвичайно швидко, як для такого кремезного чоловіка.

— Стій, ти! Ти не мав права сюди заходити.

Грутас, махаючи руками і висвистуючи, вибіг через кухню на подвір'я.

Кухар ухопив дрючка, що стояв у кутку, і теж рушив надвір, але побачив у дверях силует — і безпомилково впізнавану каску. До кімнати зайшли три німецьких парашутисти з автоматами. А за ними й Грутас.

— Привіт, кухарчику, — промовив він і підчепив окорок із ящика на підлозі.

— Поклади назад м'ясо, — наказав німецький капрал, націливши на нього автомат із такою ж готовністю, як перед тим цілився в кухаря. — Геть звідси, ходи з вартовими.

Шлях назад до замка був легшим, Берндту приємно було з люлькою в зубах, намотавши віжки на руку, правити порожнім фургоном. Наближаючись до краю лісу, він побачив ніби великого лелеку, що збирається злетіти з високого дерева. Під'їхавши ближче, він роздивився, що то тріпоче біла тканина: купол парашута зачепився за високі гілки, а стропи обрізані. Берндт зупинився. Відклав люльку й зісковзнув додолу. Поклав руку Цезареві на морду і щось прошепотів йому на вухо. Тоді обережно рушив уперед пішки.

На низькому сучку висів чоловік у грубому цивільному вбранні, шию йому було недавно передавлено дротовою петлею, обличчя мав чорно-синє, брудні чоботи пів метра не діставали до землі. Берндт по-

спішив назад до фургона, шукаючи місце на вузькій стежці, де можна було б розвернутися, аж раптом помітив чийсь сліди на сирій землі, і власні чоботи здалися йому чужими.

Вони вийшли з-за дерев, три німецьких солдати під командою сержанта і шість чоловіків у цивільному. Сержант рішуче клацнув затвором автомата. Берндт упізнав одного з цивільних.

— Ґрутас! — вигукнув він.

— Берндт, добрий Берндт, котрий завжди так гарно засвоював уроки, — промовив Ґрутас. Він підійшов до Берндта з посмішкою, яка могла здатися доволі дружньою.

— Він уміє доглядати коней, — сказав Ґрутас німецькому сержантові.

— Може, він твій друг, — мовив сержант.

— Радше ні, — відповів Ґрутас і плюнув Берндту в обличчя. — Я повісив того, чи не так? Я теж його знав. Навіщо нам іти пішки? — І продовжив м'яко. — Я застрелю цього в замку, якщо ви повернете мені мою зброю.

3

Бліцкриг, «блискавична війна» Гітлера, виявився навіть швидшим, ніж очікувалося. У замку Берндт побачив підрозділ дивізії ваффен СС «Мертва голова»⁸. Біля рову стояли два танки, самохідна протитанкова гармата і вантажівка на напівгусеничному ході.

Садівник Ернст лежав долілиць у городі, над його головою гули мухи.

Берндт бачив це з передка фургона. У фургоні їхали тільки німці. Грутас зі своїми змушений був іти пішки позаду. Вони були лише *Hilfswillige*⁹, або хіві, — місцеві, що зголосилися допомагати нацистським загарбникам. Берндт побачив двох солдатів на замковій вежі, вони якраз скинули додолу прапор Лектерів із гербом — розлюченим ведмедем, — а натомість повісили свій, зі свастикою, і ладнали радіоантену.

Майор у чорній формі з есесівськими черепами *тотенкопф* вийшов із замка оглянути Цезаря.

— Гарний кінь, але заширокий для їзди верхи, — промовив із жалем. Він возив із собою високі жокейські чоботи й остроги, щоби кататися для моціону. Іншій кінь підійшов би. Позаду нього двоє штурмовиків витягли з будинку кухаря.

— Де хазяї?

— У Лондоні, пане, — відповів Берндт. — Можна, я накрию тіло Ернста?

Майор махнув своєму сержанту, і той утопив дуло шмайсера Берндтові у щоку.

— А хто накриє твоє? Понюхай дуло. Воно ще димиться. Твій мозок теж нахер розлетиться вщент, — сказав майор. — Де хазяї?

Берндт сковтнув слину.

— Втекли до Лондона, пане.

— Ти жид?

— Ні, пане.

— Тоді циган?

— Ні, пане.

Він глянув на стос листів, принесених із будинку.

— Тут пошта до якогось Якова. Ти жид Яков?

— То вчитель, пане. Він давно поїхав.

Майор оглянув вуха Берндта, чи не продірявлені вони під сережки.

— Покажи сержантові свій член. Ти будеш працювати, чи мені тебе вбити?

— Гер, усі ці люди знають одне одного, — доповів сержант.

— Справді? Певне, вони одне одному подобаються.

Він обернувся до Ґрутаса.

— Чи не палаєш ти любов'ю більшою до своїх земляків, хе-хе, ніж до нас, *xivi*? — Потім обернувся до свого сержанта: — Ви вважаєте, що хтось із них справді нам потрібен?

Сержант націлив автомат на Ґрутаса з його компанією.

— Кухар єврей, — сказав Ґрутас. — Тут усі його знають, доручіть йому щось для вас зготувати — і за годину ви будете мертві від жидівської отрути.

Він виштовхнув наперед одного зі своїх людей.

— Кастрюльник уміє готувати, він і здобичник, і солдат.

Ґрутас вийшов на середину подвір'я, дуло сержантового автомата повільно слідувало за ним.

— Майоре, на вас перстень і шрами з Гайдельбергу¹⁰. Тут ви зараз самі творите воєнну історію. Оце Воронячий Камінь Ганнібала Лютого. Дехто з найвідважніших тевтонських лицарів загинув тут. Чи не час омити цей камінь єврейською кров'ю?

Майор підняв брови.

— Якщо хочеш вступити до СС, мусиш це заслужити.

Він кивнув сержанту. Есесівець витяг із кобури пістолет. Він вилуцив усі набої з обойми, крім одного, і вручив пістолет Ґрутасу. Двоє штурмовиків підтягнули кухаря до Воронячого Каміню.

Майор, здавалося, захопився розгляданням коня. Ґрутас націлив пістолета кухареві в голову й чекав, сподіваючись, що майор озирнеться на нього.

Ластівки спурхнули з вежі, коли пролунав постріл.

Берндта послали пересувати меблі в офіцерських апартаментах нагорі. Там він побачив у дзеркалі себе, заплаканого. Із маленької комірчини під дахом, де засів радист, до нього крізь тріщання статичних зарядів долітали звуки морзянки й голосових повідомлень.

Радист збіг сходами з пачкою аркушів у руці і скоро повернувся пакувати свою апаратуру. Вони вирушали на схід.

Із верхнього вікна Берндт бачив, як есесівець витяг із танка похідну рацію для маленького гарнізону, що залишався в замку. Ґрутас зі своїм цивільним збориськом під націленою на них німецькою зброєю поспіхом тягали з кухні здобич і завантажували її до напівгусеничного фургона, яким їздив допоміжний персонал. Солдати розсілися по машинах. Ґрутас вибіг із замка, догнав. Підрозділ рушив у бік Росії, забравши з собою Ґрутаса і решту хіві. Схоже, вони забули про Берндта.

Група *панцергренадерів*¹¹ із кулеметом і радіостанцією залишилася в замку. Берндт до темряви ховався в туалеті старої вежі. Німці гуртом вечеряли в кухні, тільки один залишився на варті у дворі замка. У кухонній шафі знайшовся шнапс. Берндт вийшов із баштового туалету, радіючи, що кам'яна підлога не рипить.

Він зазирнув до кімнати з рацією. Рація стояла на туалетному столику мадам, її парфуми було скинуто додолу. Берндт задивився. Він згадав мертвого Ернста на городі, і як кухар в останньому віддиху плюнув на Ґрутаса. Берндт прослизнув до кімнати. Знаючи, що мадам вибачить йому це вторгнення, він спустився чорним ходом у шкарпетках, тримаючи в руках свої чоботи, узяв два радіоблоки та акумулятор і вийшов із замка крізь старовинну потаємну хвіртку. Рація й ручний генератор були важким тягарем, понад двадцять кіло. Берндт дотягнув їх до лісу і там заховав. Він шкодував, що не було можливості вивести коня.

Уся родина зібралася біля каміна, у присмерку відблиски вогню грали на фарбованих дерев'яних стінах будиночка, відбиваючись у мутних від пилу очах мисливських трофеїв. Мертві тварини давно полисіли, їхні голови впродовж багатьох років крізь перила верхньої площадки гладили кілька поколінь дітей.

У кутку біля каміна нянька готувала мідну ванну. Долила води з чайника, виміряла температуру, розмішала мило і посадовила у ванну Мішу. Дитина весело хлюпалася в піні. Перед вогнем нянечка поклала рушники, щоб нагрілися. Ганнібал зняв із Мішиного зап'ястя її дитячий браслет, занурив у піну, витяг і почав видувати крізь нього мильні бульбашки на сестричку. Пузирі швидко злітали, устигали

яскраво віддзеркалити всі обличчя й лопалися над вогнем. Міші подобалося їх ловити, але вона також хотіла повернути собі браслет і не заспокоїлася, аж поки він не опинився знову в неї на руці.

Мати Ганнібала грала бароковий контрапункт на маленькому кабінетному роялі.

Тихесенька музика, вікна затулені ковдрами. Спадала ніч, і чорні крила лісу зімкнуті довкола. З'явився захеканий Берндт, і музика обірвалася. Граф Лектер слухав Берндта, і сльози стояли йому в очах. Мати Ганнібала погладила Берндтову руку.

Німці одразу почали називати Литву Остландом, другорядною німецькою колонією, яку, після того як слов'янські форми життя будуть ліквідовані, заселять арійці. Дорогами рухалися німецькі колони, залізницями поїзди везли боєприпаси на схід.

Російські штурмові винищувачі атакували колони з низьких висот. Великі бомбардувальники Ільюшина проривалися до шляхів крізь щільний вогонь установлених на поїздах зеніток.

Чорні лебеді летіли високо, шиї витягнуті, чотири чорні птахи ключем курсували на південь, а на світанку над ними почалось ревіння літаків.

Вибух зенітного снаряда, лебідь-лідер здригнувся, не завершивши помаху крил, і почалося його довге падіння на землю, інші птахи розвернулися, загукали, почали спускатися колами. Поранений лебідь важко гупнув посеред чистого поля й уляк. Його подруга нашвидку сіла поряд із ним, вона скубла його дзьобом, чалапала навкруг нього з призивним гуготінням.

Він не ворухився. У полі гримонула шрапнель, і серед дерев у кінці луку показалися російські піхотинці. Німецький танк перескочив траншею і помчав полем, стріляючи з коаксіального кулемета в бік лісу. Ближче, ближче... Лебедиця розпросталася, розчепірила крила над своїм милим, і, хай танк був ширшим за них обох, його двигун стогнав не голосніше за її гаряче серце. Лебедиця стояла над лебедем і шипіла, вона встигла наостанок сильно вдарити крильми в броню, але танк перекотився через них, не зауваживши місива з плоті й пір'я на своїх гусеницях.

4

Лектери прожили в лісі три з половиною роки гітлерівської Східної кампанії. Довгу лісову стежину до мисливської хатинки засипало снігом узимку, вона густо заростала навесні, а влітку довколишні болота були занадто грузькими для танків.

Їм цілком вистачило борошна й цукру на першу зиму, та найважливіше, що в мішках була сіль. Наступної зими вони знайшли замерзлий труп коня. Порубали його сокирами й засолили м'ясо. Солили також форель і куріпок.

Іноді з лісу з'являлися люди в цивільному, тихі, мов тіні. Граф Лектер і Берндт розмовляли з ними по-литовському, а одного разу вони принесли чоловіка, його сорочка була просякнута кров'ю; нянечка якраз умивала йому обличчя, коли він помер на лаві в кутку.

У ті дні, коли сніг був занадто глибоким і виходити по здобич не було сенсу, пан Яков давав уроки. Він навчав англійської мови і дуже поганенької французької, а ще викладав історію Риму, роблячи особливий акцент на облозі Єрусалиму. На уроки збиралися всі. Історичні події він перетворював на драматичні оповідки, інколи, зважаючи на свою аудиторію, виходив за строгі наукові межі і прикрашав їх вигадками.

Математику він викладав Ганнібалові окремо, оскільки уроки вже сягали того рівня, якого інші не могли зрозуміти.

Серед книжок пана Якова був «Трактат про світло» Християна Гюйгенса¹² в шкіряній палітурці. Ганнібала захопила ця книжка, він рухався слід у слід за думками вченого, відчуваючи, як той наближається до відкриття. «Трактат про світло» асоціювався в його уяві з сяанням снігу і райдужними поблисками, що їх породжували старі шибки. Елегантність Гюйгенсової думки нагадувала йому чисті, спрощені лінії зими, структуровані по аркушах. Ось клацнула, відмикаючись, скринька, а в ній є принцип, що працює безперервно. Цю незрадливу насолоду він почав відчувати, тільки-но навчившись читати.

Ганнібал Лектер завжди вмів читати, чи то так здавалося няньці. Вона недовго читала йому вголос, дворічному, найчастіше з книжки братів Грімм, ілюстрованої дереворитами¹³, на яких усі персонажі

були взуті в гостроносі черевики. Він слухав няньчине читання, тулячись до неї голівкою, вдивлявся у друковані слова, і раптом якось вона побачила його самого з розгорнутою книжкою, він утупився в неї лобом, потім підвів голову на фокальну відстань і почав голосно читати з няньчиним акцентом.

Батько Ганнібала мав одну характерну рису — допитливість. Із цікавості граф Лектер наказав слугі притягти для Ганнібала важкі словники до замкової бібліотеки. Англійські, німецькі і двадцять три томи литовського словника. І залишив сина наодинці з ними.

Коли Ганнібалові виповнилося шість, відбулися три важливі події.

По-перше, він відкрив для себе «Начала» Евкліда¹⁴, старе видання з намальованими вручну ілюстраціями. Він водив по малюнках пальцем і притулявся до них лобом.

Тієї осені він отримав подарунок — малу сестричку Мішу. Йому здавалося, що Міша скидається на якусь зморщену червону білочку. Глибоко в серці йому було жаль, що вона не мала обличчя її матінки.

Обкладений по всіх фронтах, він мріяв про те, як би було гарно, аби орел, що інколи кружляв над замком, ухопив його малу сестричку і лагідно відніс її в дім до якоїсь щасливої селянської родини, у далеку країну, де всі жителі схожі на білок, бо ж вона там теж виглядатиме своєю. Водночас він зрозумів, що любить її любов'ю, якій нема ради, і коли вона підросла настільки, що навчилася дивуватися, йому закортіло показувати їй різні дивні речі, він хотів, щоби вона відчула радість відкриттів.

Того ж таки року, коли Ганнібалу виповнилося шість, граф Лектер з'ясував, що його син вирахував висоту замкових веж за довжиною їхніх тіней, покладаючись на інструкції, котрі, за його словами, він отримав напряду від самого Евкліда. Тоді граф Лектер пошукав кращого вчителя — за шість тижнів із Лейпцига приїхав пан Яков, учений без гроша в кишені.

Граф Лектер познайомив пана Якова з його учнем у бібліотеці і залишив їх на самоті. У теплу погоду в бібліотеці стояв запах холодного диму, що намертво всотався у замкові камені.

— Батько каже, що ви навчите мене багатьох речей.

— Якщо ви захочете навчитися багатьох речей, я можу вам допомогти.

— Він каже, ви великий учений.

— Я студент.

— Він казав моїй матері, що вас вигнали з університету.

— Так.

— Чому?

— Тому що я єврей, ашкеназі¹⁵, якщо точно.

— Розумію. Ви нещасний?

— Від того, що я єврей? Ні, я щасливий.

— Я мав на увазі — тому, що ви не в університеті?

— Я радий, що я тут.

— Ви вважаєте, що я вартий того, щоб ви витрачали на мене свій час?

— Кожна особистість варта витраченого на неї часу, Ганнібале. Якщо людина на перший погляд здається тупою, придивляйтеся уважніше, заглядайте їй у *нутро*.

— Вас поселили в кімнаті з ґратами на дверях?

— Так.

— Вони більше не замикаються.

— Мені приємно було це побачити.

— Там колись тримали дядька Елгара, — повідав Ганнібал, розкладаючи перед собою олівці. — То було у 1880-х, ще до мене. Подивіться на шибку у вашій кімнаті. Там є точна дата, яку він вирізав діамантом на склі. Це його книжки.

Ряд величезних томів у шкіряних палітурках займав усю полицю. Остання в ряду книга була обсмалена.

— Там тхнутиме димом у дощ. Стіни кімнати обкладали тюками сіна, щоб приглушити його проповіді.

— Ви сказали, його проповіді?

— То були релігійні сказання. Але чи знаєте ви значення слів «хіть» або «хтивість»?

— Так.

— Я не зовсім їх сам розумію, проте це щось таке, чого не можна вимовляти при мамі.

— Я так само це розумію, — погодився пан Яков.

— Якщо ви поглянете на дату на склі, це точно той день, коли в ту кімнату приходить пряме сонячне світло.

— Він чекав на сонце?

— Так, і це той день, коли він там згорів. Сонце зазирнуло до нього, і він підпалив сіно моноклем, який надівав, коли писав оці книжки.

Далі Ганнібал повів пана Якова на ознайомчу екскурсію замковою територією. Вони пройшли через внутрішній двір, посеред якого височіла кам'яна брила. На її поверхні збереглися сліди від ударів сокирою, у камінь було вмонтоване залізне кільце.

— Ваш батько казав, що ви виміряли висоту замкових веж.

— Так.

— І якої вони висоти?

— Південна сорок метрів, а друга на пів метра нижча.

— А що ви використовували як гномон?

— Цей камінь. Я виміряв висоту каменя і довжину його тіні, а потім о тій самій годині заміряв тінь замка.

— Бік каменя не зовсім вертикальний.

— Я використав моє йо-йо¹⁶ як висок.

— Ви робили обидва замірювання підряд?

— Ні, пане Якове.

— Яку похибку ви отримаєте через паузу між вимірами?

— Земля обертається десь на градус кожні чотири хвилини... Він називається Воронячий Камінь — Рейвенстон. Нянечка зве його рабенштайн¹⁷. Їй заборонено садовити мене на нього.

— Бачу, — сказав пан Яков, — що в нього довша тінь, ніж я думав.

Дискусії під час прогулянок перетворилися на звичку, Ганнібал промовляв угору, а його ментор навпаки — нахилявся, щось кажучи. Проте інколи пан Яков говорив убік, у повітря понад головою Ганнібала, ніби забуваючи, що розмовляє з дитиною. Ганнібала цікавило, чи не скучає вчитель за прогулянками й розмовами з кимось свого віку?

Ганнібал пантрував, як панові Якову поведеться з шафаром¹⁸ Лотаром і стайничим Берндтом. Вони були прості чолов'яги й досить ділові, добре знали на своїй роботі. Але голови в них працювали інакше. Ганнібал побачив, що пан Яков не робить зусиль приховати свій розум або похизуватися ним, але ніколи не давить на когось інтелектом. У вільний час, користуючись саморобним теодолітом, він учив їх землемірної справи. Обідав пан Яков разом із кухарем, із

котрого, на подив усієї родини, він витяг чимало слів на архаїчному діалекті ідишу.

У клуні поряд із реманентом зберігалися частини старовинної катапульти, яку Ганнібал Лютий використовував проти тевтонських лицарів; на день народження Ганнібала пан Яков із Лотаром і Берндтом зібрали катапульту, замінивши металеве вирло міцною новою дошкою. Наповнена водою велика бочка злетіла вище замка і з таким вибухом упала на дальньому березі рову, що аж усе птаство здійнялося вгору.

Того тижня Ганнібал отримав напад найгострішого за все своє дитинство задоволення. Пан Яков у дарунок до дня народження показав йому нематематичне доведення теореми Піфагора, застосувавши кахлі та їх відбитки на піску. Ганнібал ходив навкруги, роздивлявся. Пан Яков підняв одну плитку і примружив очі, ніби питаючи, чи хоче Ганнібал побачити доведення ще раз. І раптом Ганнібал усе зрозумів. У нього перехопило подих так, ніби його самого підкинуло катапулькою.

Пан Яков рідко приносив із собою підручники і рідко нагадував про них. Восьмирічний Ганнібал спитав учителя чому.

— Ви хочете запам'ятати все? — перепитав пан Яков.

— Так.

— Пам'ятати — це не завжди благо.

— Я хотів би пам'ятати все.

— Тоді вам треба збудувати в умі палац, щоб зберігати в ньому все.

Палац у вашій свідомості.

— Це має бути саме палац?

— Це місце виросте до розмірів неосяжного палацу, — сказав пан Яков. — Крім того, там має бути гарно. Яка кімната з тих, що ви їх добре знаєте, найкрасивіша?

— Кімната моєї матері, — відповів Ганнібал.

— Отже, із неї й треба починати, — порадив пан Яков.

Двічі Ганнібал із паном Яковом спостерігали, як сонце навесні торкається вікна дядька Елгара, на третій рік вони вже переховувалися в лісі.

5

Зима 1944—1945

Коли Східний фронт затріщав по швах, російська армія лавою покотилася Східною Європою, залишаючи по собі ландшапти, заповнені димом і попелом, населені голодними і мертвими.

До Балтійського моря зі сходу й півдня насувалися росіяни, 2-й та 3-й Білоруські фронти гнали перед собою потрощені підрозділи ваффен СС, що відступали, відчайдушно поспішаючи дістатися берега, звідки мали надію бути евакуйованими морем у Данію.

Настав кінець амбіціям хіві. Хоча вони добряче прислужилися своїм нацистським хазяям грабунками і вбивствами, розстрілами євреїв та циган, ніхто з них так і не був прийнятий до СС. Їх називали «Осттруппен» і навряд чи вважали солдатами. Тисячі було загнано в трудові батальйони, де їх змушували працювати до повного виснаження.

Але дехто встиг дезертирувати і зайнявся власним бізнесом...

Гарна литовська садиба поблизу польського кордону, ніби ляльковий будиночок, відкрита для розглядання з одного боку — там вибухом артилерійського снаряда вирвало стіну. Родина, яку викинуло з підвалу першим вибухом, а вбило другим, лежить у кухні на першому поверсі. Мертві солдати, німецькі й російські, у саду. Німецька штабна машина завалилася на бік, розірвана навпіл шрапнеллю.

Майор-есесівець, чиї холоші задерев'яніли від замерзлої крові, лежить у вітальні на дивані перед каміном. Сержант накрив його здертою з ліжка ковдрою, роздмухав вогонь — даремно, бо замість стелі над кімнатою зяє небо. Він стягнув із майора чоботи і побачив чорні пальці. Знадвору долинув якийсь шум. Сержант ухопив карабін і став біля вікна.

Напівгусенична санітарна машина — російський ЗІС-44, але з емблемами Міжнародного Червоного Хреста — сунула по доріжці, наближаючись до будинку.

Першим, у білому халаті, із машини вискочив Грутас.

— Ми швейцарці. Ви поранені? Скільки вас?

Сержант доповів своєму начальнику.

— Це медики, гер майор, ви поїдете з ними?

Майор кивнув.

Ґрутас із вищим за нього на голову Дортліхом витягли з машини ноші.

Сержант вийшов надвір попередити їх.

— Полегше з ним, він поранений у ноги. У нього відморожені пальці. Можливо, гангрена. У вас є польовий шпиталь?

— Так, звісно, але я можу зробити операцію просто тут.

Із цими словами Ґрутас двічі вистрелив сержантові в груди, пилюка спурхнула в того з шинелі. Ноги сержанта підкосилися, Ґрутас переступив через його тіло просто у двері і стрельнув у майора крізь ковдру.

Через задній борт машини перелізли Мілко, Кольнас і Гренц. На них різномаста форма — литовської поліції, литовської та естонської медслужб, однак кожен мав на рукаві пов'язку з емблемою Міжнародного Червоного Хреста.

Обшукуючи мертвого, треба туди-сюди перевертати тіло; мародери гризлися й лаяли свою важку роботу, викидаючи з портмоне папери й фотокартки. Майор був іще живий. Він потягнувся до Мілка. Мілко зняв із його руки годинника і поклав собі до кишені.

Ґрутас із Дортліхом винесли з будинку згорнутий у рулон гобелен і закинули в кузов машини.

Вони розклали на землі ноші і скидали на їх брезент годинники, золоті оправы окулярів, каблучки.

Із лісу виїхав танк — російський Т-34 у зимовому камуфляжі, — гарматне дуло націлене в поле, у відкритому люку виднівся кулеметник.

Чоловік, що ховався десь за будинком, вискочив зі свого сховку і, перестрибуючи через трупи, побіг полем у напрямку дерев, у руках його блищав великий позолочений годинник.

Проторохкотів танковий кулемет, і втікач, ніби об щось перечепившись, упав; обличчя мародера і циферблат потрощені, серце з годинником зупинилися одночасно.

— Тягніть сюди тіло! — наказав Ґрутас.

Вони кинули труп на ноші поверх своєї здобичі. Танкова башта скерувалася дулом на них. Ґрутас помахав білим прапором і тицьнув ним у знак на борту свого фургона. Танк прогуркотів повз них.

Останній огляд будинку. Майор усе ще живий. Він учепився Грутасові за холошу, коли той проходив поряд. Обхопив ноги й не відпускає. Грутас нахилився до майора й зірвав із його коміра емблему.

— Нам теж хотілося таких черепів, — сказав він. — Думаю, тепер черви швидко отримають твій череп собі.

Він вистрелив майору в груди. Грутасові ноги звільнилися, майор утупився в своє порожнє зап'ястя так, ніби йому дуже кортіло знати час власної смерті.

Напівгусеничний фургон буксував полем, місив траками трупи; діставшись нарешті до лісу, мародери підняли задній тент, і Гренц скинув мерця на землю.

Бомбардувальник «штука»¹⁹ із виском пікірував на російський танк, авіаційні гармати плювалися вогнем. Під покровом лісу задраєний у танку екіпаж почув, як десь серед дерев вибухнула бомба, осколки і шрапнель забарабанили по броньованій башті.

6

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ